

УДК 811.111+076.6

**ЗАСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РОБОТИ
З АРИФМЕТИЧНИМИ ДІЯМИ, ФОРМУЛАМИ
ТА ГРАФІКАМИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ У СТУДЕНТІВ
ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

*В.Г. Касьянова, канд. психол. наук,
М.М. Медвідь, канд. філол. наук (Харків)*

У статті запропоновано методичну схему, що оптимізує формування навичок читання, говоріння, аудіювання англійською мовою для роботи з математичними розрахунками. Базуючись на особливостях фінансово-облікових документів з точки зору англомовної термінологічної підсистеми, форми її презентації, специфічної вербалізації відомих знаків з інших галузей знань (алгебри, геометрії тощо) та з урахуванням розрідженої сітки академічних годин, схему побудовано з п'яти етапів: арифметичні дії, розрахунки за формулами, графіки, активи та пасиви балансу, презентації з графіками та калькуляціями. Предметом дослідження є засоби оптимізації формування навичок мовленнєвої діяльності англійською мовою фінансово-облікової сфери у студентів економічних спеціальностей. Матеріал дослідження становлять ті розділи податкових декларацій, балансових звітів тощо українською та англійською мовами, які містять розрахунки за формулами та на графіках.

Ключові слова: засоби оптимізації, методична схема, навички мовленнєвої діяльності англійською мовою, термінологічна підсистема.

Касьянова В.Г., Медведь М.Н. Способы оптимизации формирования навыков работы с арифметическими действиями, формулами и графиками на английском языке у студентов экономических специальностей вузов. В статье предлагается методическая схема, которая оптимизирует формирование навыков чтения, говорения, аудирования на английском языке для работы с математическими расчетами. Базируясь на особенностях финансовых и бухгалтерских документов с точки зрения англоязычной терминологической подсистемы, формы ее презентации, специфической вербализации известных знаков из других отраслей знания (алгебры, геометрии и т. д.) и с учетом разреженной сетки академических часов, схема состоит из пяти этапов: арифметические действия, расчеты по формулам, графики, активы и пассивы баланса, презентации с графиками и расчетами. Предмет исследования – способы оптимизации формирования навыков речемыслительной деятельности на английском языке финансово-бухгалтерской сферы у студентов экономических специальностей. Материалом исследования стали те разделы налоговых деклараций, балансовых отчетов и т. п. на украинском и английском языке, которые содержат расчеты в формулах и на графиках.

Ключевые слова: методическая схема, навыки речемыслительной деятельности на английском языке, способы оптимизации, терминологическая подсистема.

Kasianova V.G., Medvid M.M. Means for Optimizing Skills' Formation Process In Order To Make Arithmetic Calculations, Equations and Graphs in English by Students of Economic Specialties. In the article it is proposed a teaching scheme which optimizes the formation of English language skills of making mathematical calculations. The scheme is based on the peculiarities of financial and accounting reports viewed from the professional English language terms, the way of presenting them, specific verbalization of common signs from other scientific fields (algebra, geometry, etc.) and considers the lack of academic hours. The scheme involves 5 stages: arithmetic operations, calculations with the help of equations, graphs, balance sheet assets and liabilities, presentations with graphs and calculations. The subject of the research is the means for optimizing skills' formation process in English in financial and accounting fields of knowledge for the students of economics. The material of the research are those chapters of income tax returns, balance sheets, etc., in Ukrainian and English, which have calculations in equations and graphs.

Key words: a teaching scheme, English language skills, means of optimization, professional terms.

1. Вступ

Викладання англійської мови для спеціальних цілей завжди має стратегічну мету: навчити студента використовувати мову для вивчення професії протягом усієї його професійної діяльності. Іноземна мова професійного спрямування є екстралінгвістичним додатковим фактором усвідомлення навколишньої професійної реальності. Знання професійної лексики не просто оптимізує комунікацію міжнародною мовою, а й підвищує, по-перше, впевненість професіонала для кар'єрного росту, по-друге, повагу до молодих українських спеціалістів з боку країн з більш сучасними технологіями та досягненнями у конкретній галузі знань, а по-третє, дає змогу швидше переймати такі технології для розвитку України, яка постійно повертається до стану стагнації з тих чи інших причин.

При побудові методів навчання спілкуванню англійською мовою студентів економічних спеціальностей з урахуванням проблем дистантного навчання (розріджена сітка годин) все більш актуальним стає методична оптимізація процесу формування вузькопрофесійних навичок читання, говоріння, аудіювання англійською мовою у студентів.

Метою цієї статті є оптимізація формування навичок у студентів-економістів робити математичні розрахунки англійською мовою в межах майбутньої спеціальності. Отже, об'єкт дослідження – професійна арифметична та фінансово-облікова англомова термінологічна підсистема, предмет дослідження – засоби оптимізації формування навичок мовленнєвої діяльності англійською мовою у студентів таких економічних спеціальностей, як «Фінанси» і «Облік та аудит». Матеріал дослідження становлять ті розділи додаткових декларацій, балансових звітів, документації про прибутки фірм, контрактів, презентацій англійською та українською мовами, які містять арифметичні та математичні розрахунки у вигляді формул та графіків.

Після висвітлення сутності особливостей сучасних фінансових та облікових документів з точки зору англомовної термінологічної підсистеми та її вивчення [2] запропоновано методичну схему, яка оптимізує формування англомовних навичок роботи з математичними розрахунками [3].

Ефективність цієї схеми було доведено за допомогою контрольних та експериментальних груп у методичних експериментах протягом тридцяти років викладання англійської мови студентам економічних спеціальностей в умовах дистантного навчання.

2. Англомова термінологічна підсистема фінансових та облікових документів та її вивчення

Будь-яка методична схема залежить від її наповнення, тобто, як завжди, форма так чи інакше залежить від змісту. На економічному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна давно вже існують дві різні спеціальності: «Фінанси» і «Облік та аудит», в підручниках другої лексики більш вузькоспрямована та частіше зустрічаються графіки та формули. В підручниках спеціальності «маркетинг» теж багато графіків та калькуляцій у розділі «Public Relation», де ефективність реклами розраховується за формулами та демонструється на графіках. Професійна норма вживання мовних одиниць достатньо консервативна, пов'язана з комунікативними вимогами професійного спілкування, але ж професіонал поступово динамічно вбирає в себе терміносистеми певних галузей знань протягом довгого професійного життя. Економіка протягом десятиріч трансформується з промислового вектора в науково-промисловий, один об'єкт перекладацького дослідження потрапляє у фокус декількох наук. У зв'язку з цим правильний вибір одиниці номінації дає можливість диференціювати як поняття, так і підходи, які є визначальними в тій чи іншій науковій галузі, в термінологічній підсистемі.

В економічній сфері відбувається специфічна вербалізація відомих знаків з інших галузей знань: алгебри (формули аудиту, формули перевірки ефективності реклам, формули банківських розрахунків щодо відсотків та кредитів тощо), графічного мистецтва (слайди для презентації, побудова реклами з урахуванням домінант тощо), геометрії (побудова порівняльних графіків, діаграм, гістограм тощо). Дієслова, іменники, прикметники, дієприкметники в професійному дискурсі акумулюють кілька значень, які семантично розійшлися. Таким чином, в обліковій терміносистемі *procéed* –

«здійснюйте оплату», *proceeds* – «виручка»; *draw* – «зняти кошти»; *securities* – «цінні папери»; *permits* – «дозвільні документи»; *note* – «банкнота»; *operative activity* – «операційна діяльність» в економіці взагалі, в той час як *operating activity* – «операційна діяльність банку»; *draft* – «отримання грошей за чеком» або «комерційний вексель» у банківській сфері, але «партія вантажу» або «зважувати одночасно» в обліку. Таке слово як «повідомлення» – це *postal order* у поштової сфері, *notice to the buyer* – у бізнес-контрактах; *bank statement* – у банківській сфері; *assets* – «майно» в економіці взагалі, але «активи балансу» в обліковій сфері; *liabilities* – «обов'язки», але «пасиви балансу в обліку».

Зробив аналіз термінології балансових звітів (*balance sheets*) з їх детальним розмежуванням активів (*assets*) та пасивів (*liabilities*), також щорічних фінансових звітів (*annual reports* або *general-purpose financial statements*), ділових угод між незалежними сторонами, що мають власний інтерес (*arm's length transactions*), декларацій про доходи (*income statements*), податкових декларацій (*income tax return*) та аудиторських звітів (*audit reports*) декількох крупних бізнес-компаній, ми дійшли висновку, що спочатку треба оптимізувати запам'ятовування професійних термінів через тести під загальним заголовком «Гроші та бухгалтерія», що являють собою *multiple choice* зі зняттям труднощів полісемії та вибору усталеної сполуки. Наприклад, *financial aid (not «help»)* – «фінансова допомога», *commodity exchange (not «goods»)*, *insurance premium (not «bonus»)* і т.п.

Цей тест розраховано на п'ять академічних годин, він закріплюється у пам'яті три рази: перший раз в якості навчального, другий раз – в якості навчально-контролюючого, а втретє як контролюючий знання тест, тобто у вигляді контрольної роботи з перекладом. Наведемо декілька прикладів з цього тесту:

1. When you buy a house you can claim tax ... on the mortgage.
a) aid; b) benefit; c) relief; d) value
(*tax relief* – це термін «полегшення податкового тягаря»)
2. When the company was declared bankrupt, all its fixed ... were claimed by its creditors.
a) income; b) revenue; c) assets; d) funds

(*fixed assets* – це термін «фіксовані пасиви балансу»)

3. The firm will go bankrupt if it cannot meet its ...
a) duties; b) obligations; c) promises; d) liabilities
(*liabilities* тут не «пасиви балансу», а усталена сполука *meet liabilities* – «виконувати контрактні зобов'язання»)
4. I had to ... all my savings from the bank.
a) remove; b) take out; c) extract; d) withdraw
5. You should complete your income tax ... till the end of March.
a) report; b) document; c) return; d) account
(*income tax return* – це термін «декларація про доходи»)
6. The right for ... from tax cannot be given in this case.
a) exemption; b) release; c) allowance; d) permission
(*exemption from tax* – це термін «звільнення від сплати податку»)
7. The ... of living has risen by 3% in the last six months.
a) expense; b) cost; c) expenditure; d) value
(*cost of living* – прожитковий мінімум)

Вивчена за допомогою тестів лексика закріплюється та перевіряється ще й за допомогою українсько-англійського перекладу банківських буклетів та інструкцій без попередньої підготовки (*at sight*). Наприклад, текст з інструкції для користувачів банкоматів: «Після правильного набору пін-коду на екрані з'явиться меню з переліком можливих операцій: отримання готівки, залишок на рахунку, виписка за рахунком тощо. На екрані з'являться варіанти сум, які можна отримати, а також опція «інша сума» і т.п.

Коли студент вже має мінімальний лексичний запас вузькопрофесійних термінів, можна починати його підготовку до оперування цифрами для кінцевої мети: робити письмові та усні професійні звіти англійською мовою. Вищенаведений етап семантизації та первинного закріплення термінологічного матеріалу логічно винести за рамки нижченаведеної схеми, оскільки швидкість його засвоєння залежить від мовного рівня та психотипу студента і потребує часу для домашньої роботи, а запропонована схема передбачає швидке оволодіння продуктивними навичками англійською мовою для

роботи з математичними розрахунками в умовах дистантного навчання та розрахована на п'ять академічних годин.

3. Методична схема, яка оптимізує формування англомовних навичок роботи з розрахунками

Ми пропонуємо схему подання англомовного матеріалу за фахом, яка складається з п'яти етапів, кожний з яких буде описано далі більш детально щодо методичних завдань. Засвоєння матеріалу за схемою розраховано на шість академічних годин за умов, що спеціальну фінансово-бухгалтерську лексику було вивчено раніше.

Схема формування навичок роботи з арифметичними діями, формулами та графіками англійською мовою у студентів економічних спеціальностей Етап I. Арифметичні дії (одна академічна година)

1) Переклад п'яти арифметичних символів англійською.

=	is (equal)
	are
	equals
	makes
+	plus
	added to
-	minus
	subtracted from
	taken away from
	the difference between ... and ... is ...
:	divided by
×	multiplied by
	times
	2 × 2 = 4 twice two is four
	× 2 to double

2) Формування арифметичних навичок за допомогою арифметичних трюків (англійською «trick with numbers», щоб швидше перевіряти калькуляції).

Приклад 1

- Step 1. Write down your house number.
 - Step 2. Multiply your house number by 2.
 - Step 3. Add 5 to the last number.
 - Step 4. Multiply that sum by 50.
 - Step 5. Add your age.
 - Step 6. Add the number of days in a year to the last total.
 - Step 7. Subtract 615 from the last sum.
- Якщо останнє число складається з номера дому та віку студента, то він адекватно сприймає арифметичні дії на слух.

Приклад 2

- Step 1. Write down any number you like.
 - Step 2. Multiply the devised number by 2 or double it.
 - Step 3. Add 8 to the last number.
 - Step 4. Divide that sum by 2.
 - Step 5. Subtract the devised number you devised from the last number.
- Якщо після цих калькуляцій студент отримав цифру 4, то він сприймає англомовні вказівки адекватно.

Приклад 3

- Step 1. Write down the day of your birth (one or two digits).
 - Step 2. Multiply that number by 2 or double it.
 - Step 3. Add 5 to the last number.
 - Step 4. Multiply that sum by 50.
 - Step 5. Add the month of your birth to the last number.
 - Step 6. Subtract 250 from the last total.
- Якщо отриманні цифри складають дату народження студента, то він адекватно сприймає англомовні вказівки на слух.

Етап II. Розрахунки за формулами (одна академічна година)

1) Переклад математичних символів для розрахунків за формулами.

2) Формування навичок роботи з формулами, які зустрічаються в підручниках ESP (EBE – English for Business and Economics) для спеціальностей: фінанси, аудит, маркетинг, менеджмент, підприємницька діяльність шляхом виконання завдань з такими формулами та проговорювання калькуляцій вголос.

Етап III. Графіки (одна академічна година)

1) Теорія. Модель як спрощена форма презентувати співвідношення фактів.

Три типи моделей: мовна, математична, графічна.

Мовна: an economic model-statement: «If A is such, then B is such, other things being equal».

Математична: current year real

$$\text{GNP} = \frac{\text{current year nominal GNP}}{\text{current year price level}}$$

Графічна. Розгляд 3-х видів графічних моделей: співвідношення кількості та ціни, співвідношення кількості та кількості, співвідношення кількості та часу (зміни у часі).

2) Практика. Опис графіків. Наприклад, «A Supply Curve For Chicken», «Shifts In The Supply Curve For Chicken», «The Circular Flow With Saving And Investment» тощо.

Етап IV. Активи та пасиви балансу (одна академічна година)

1) Розгляд розрахунків англійською мовою за готовими балансовими звітами бізнесу.

2) Ведення власних розрахунків за параметрами в завданнях.

Етап V. Презентації з графіками та калькуляціями (дві академічні години)

1) Теорія презентації (лінія комунікації, кількість слів на хвилину, вимоги до оформлення слайдів та до використання чисел).

2) Різниця між «Board Presentation» (звіт про свої функціональні обов'язки – *area of responsibility*) та «Product Presentation» (маркетингова презентація).

3) Аудіо та відео приклади «Board Presentation», її три стадії (preparation stage, language focus, delivery stage) та ключові пункти у кожній стадії.

4) Критерії оцінювання презентації.

Далі студенти роблять «Board Presentation» з графіками та калькуляціями протягом усіх семестрів.

Розглянемо більш детально перший етап запропонованої схеми. Окрім швидкої перевірки сприйняття англомовних арифметичних вказівок на слух за допомогою трюків студентам пропонуються завдання «Make and Talk» (спочатку зроби, потім прокоментуй). Наприклад, завдання на оперування з цілим числом (units), десятковим (tenths) та сотим (hundredths).

1) Add 2.06, 17.3, 1.062, 0.08 metres (Відповідь: 20.502 metres)

2) Subtract 0.84 from 2.6 (Відповідь: 1.76)

3) Завдання: multiplication by a whole number.

Приклад: 0.62 by 4

(Відповідь: 4 times 2 hundredths equals 8 hundredths; або: 4 times 6 tenths equals 24 tenths = 2 units and 4 tenths).

So zero point sixty two (0/62) multiplied by four (4) equals (=) two point forty eight (2.48)

4) Завдання: multiplication by a decimal.

Приклад: multiply 0.63 by 0.4 and give your reasons for your answer.

(Відповідь: since 0.4 is $\frac{1}{10}$ of 4, 0.63 multiplied by

0.4 equals 0.252. Hence 0.63×0.4 is obtained by multiplying 63 by 4 and dividing the answer by 100×10 , i.e. $0.63 \times 0.4 = 252/1000 = 0.252$).

This method shows that since 0.63 is 63 divided by 100 and 0.4 divided by 10, the answer is 63×4 divided by 1000. There are two figures to the right of the decimal point in 0.63, and one figure to the right of the decimal point is 0.4, hence the product will have $2 + 1$ figures to the right of the decimal point, since 252 is to be divided by 1000.

Коментарі щодо калькуляцій можуть бути довгими чи короткими залежно від мовного рівня студента, що суттєво впливає на оцінку. Слід зазначити, що кількість подібних завдань на першому етапі схеми поза її основним каркасом залежить від кількості академічних груп. Останні два роки у спеціальності «Облік та аудит» вдвічі більше годин, ніж у студентів-фінансистів та маркетологів.

Розглянемо більш детально другий етап запропонованої схеми, тобто роботу з найбільш поширеними в економіці та бухгалтерії, зокрема, формулами. У збірнику порад світових фахівців галузі ESP наголошується на тому, що, окрім роботи з цифрами, доцільно надавати найпоширеніші кон-

цептуальні формули фінансового звіту, наприклад: Purchasing Power Parity та The Big Mac Price Index [5, с. 143].

За одну академічну годину ми встигаємо запропонувати студентам надруковані математичні символи та 3–4 завдання на використання цих символів у поширених формулах. Якщо дозволяє час у деяких спеціальностей, то студенти вирішують більше економічних задач на заняттях або вдома. Використовуючи символи, студенти мають вирішити наступні завдання з використанням вже знайомих їм з академічних курсів рідною мовою формул. Наприклад,

1. Calculate the current year real GNP if the current year nominal GNP is x and the current year price level is y .

Відповідь: Current year real GNP equals current year nominal GNP (numerator) and current year price level (denominator), тобто:
current year real

$$\text{GNP} = \frac{\text{current year nominal GNP}}{\text{current year price level}} \quad [4, \text{с. } 26]$$

2. Calculate the ratio between national product and realized expenditure if total planned expenditure is x and unplanned inventory investment is y .

Відповідь: National product = Total planned expenditure + Unplanned inventory investment = realized expenditure [3, с. 28].

3. Calculate net return on capital employed.

Відповідь:

$$\frac{\text{net profit}}{\text{total capital employed}} \times 100 \quad [3, \text{с. } 58].$$

4. Calculate the simple interest in the following task: A person who lives in a house belonging to another man pays the owner rent. In a similar way a man who borrows money pays the lender for the use of his money. The money lent is called the Principal, and the borrower pays a certain percentage of the Principal to the lender. The sum of the Principal and the Interest for the given time period is called the Amount at the end of that time. When the Interest is paid each year, the debt (i.e. the Principal) remains unchanged and the Interest is called Simple Interest (S.I.). Find the S.I. on 250 dollars for 3 years at 4% per annum.

Відповідь: The borrower pays 4 dollars interest every year on each 100 dollars. He therefore pays 4 dollars $\times 2\frac{1}{2}$ each year for 3 years = 30 dollars [3, с. 158].²

Аналогічно студенти калькулюють завдання зі складними відсотками (compound interest), коли виплата за відсотками прострочена.

Третій етап схеми (графіки) є вкрай важливим: жодний серйозний звіт про свою зону відповідальності не може бути без динаміки досягнень чи рецесій в графіках з цифрами.

На четвертому етапі запропонованої методичної схеми надаються приклади балансів великих фірм та завдання, наприклад:

Net profits of the company Uraluminium have fallen from 4.000.000 dollars in the previous year to 500.000 dollars in the current year. Look at its balance sheets for the two years and say how much have overdraft, loans, fixed assets and current assets changed (in per cent). If all the creditors wanted the firm to pay off its debts, would the firm be able to do so? Give your reasons [1, с. 108].

Розглянемо останній, п'ятий етап методичної схеми. Фахівцями напряму ESP надано рекомендації щодо акценту на «performative competence», тобто манері подавати інформацію, а не тільки концентруватися на самій інформації [5, с. 151]. З 2016 року у спеціальності «Облік та аудит» з'явився предмет «Риторика». Навіть оперування цифрами потребує такої собі запевняючої красномовності, папірцям вже нема бажання довіряти. Цей етап формує структурний компонент особистості. У дитинстві він формується через іграшку. Коли дитина грає, вона «програває» доросле життя, щоб краще його зрозуміти. Коли студент грає полілоги, презентації, в структурному компоненті з'являється цілеспрямованість, цікавість, відчуття соціальної значущості через вміння спілкуватися (а не тільки читати) міжнародною мовою, очікування не оцінки, а коли все анонсоване та запрограмоване вийде. Тобто, гра – це лакмусовий папірець особистості, а викладач – реактив, щоб допомогти змінити колір на професійний. Коли студенти соромляться «акторствувати», то ламати внутрішні механізми стримування не важко. Спочатку можна оцінювати не тільки відповідь, а самоподолання. Усі страхи чогось не досягнути обумовлено бездіяль-

ністю. Отже, завдання методиста – акумулювати вміння з англійської мови в симуляційну діяльність майбутньої зони відповідальності студента через «board presentation».

4. Висновки

Для студентів, які обрали економічний фах і не дуже гарно володіють граматиною англійської мови, важливо якомога швидше використовувати англійську в професії без довготривалого кола репетиторів. Щоб оптимізувати цей процес, доцільно формувати навички читання, говоріння, аудіювання під час роботи з математичними розрахунками вже с початку вивчення англійської мови професійного спрямування, особливо у студентів, яким подобається більше калькулювати, ніж запам'ятовувати, але калькулювати, промовляючи символи, числа та їх співвідношення багато разів.

Отже, шлях від страху англійської мови до цікавості долається недовготривало, тому що: по-перше, калькуляції не потребують багатого словникового запасу та знання складної граматики, по-друге, метод повтору завжди працює швидко на кінцевий результат (мозок не прогавить те, що капає увесь час), по-третє, успіх завжди породжує успіх, а для першого маленького успіху вкрай потрібно викладати інформацію за схемами, які оптимізують знання цієї інформації, за схемами, які формують не прийоми, а навички, тобто не знати інформацію, а вміти на все життя. Біографія успішних людей, як під копірку, має поштовх в певний час, і цей поштовх нескладно мати через освіту. І насправді сама потужна фінансова піраміда – це освіта. І байдуже, що із бюджету навіть у розвинутих країнах на освіту іде 6%, існує багато методик придбати знання в обмежений час, а знання – це єдиний товар, який неможливо купити ні за які гроші, а продати можна досить дорого.

Запропонована у статті схема є засобом досягнення мети дослідження. Перспективами дослідження буде розробка аналогічних методичних схем для студентів-економістів з використанням таких засобів оптимізації засвоєння академічного матеріалу як: мнемотехнічні прийоми; сугестопедійне зомбування (метод запевнення); візуалізація; ейдотехніка (образне запам'ятовування) – мозок гарно працює на контур, наприклад, асоціація формули чи поняття з Big Mac); коучінг (використання потенціалу інших людей); симуляційні ігри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Касьянова В.Г. Management Norms: Cross-Cultural View / В.Г. Касьянова, В.С. Кузьміна. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 152 с.
2. Новак Т.В. Англійська мова бухгалтерського обліку / Т.В. Новак. – Київ : КНТЕУ, 2011. – 223 с.
3. Fawdry R.C. A junior arithmetic / R.C. Fawdry. – London : G. Bell and Sons LTD, 1960. – 210 p.
4. Kasianova V. Macroeconomics – English Bridge Course / V. Kasianova. – Kharkov : Kharkov Academy of Municipal Economy, 1999. – 118 p.
5. Responses to English for Specific Purposes (ed. Peter Master). – San Jose : San Jose State University, 1998. – 241 p.

REFERENCES

- Fawdry, R.C. (1960). *A junior arithmetic*. – London: G. Bell and Sons LTD.
- Kasianova, V. (1999). *Macroeconomics – English Bridge Course*. Kharkov: Kharkov Academy of Municipal Economy Publ.
- Kas'yanova, V.H., and Kuz'mina, V.S. (2010). *Management Norms: Cross-Cultural View*. Kharkiv : KhNU im. V.N. Karazina Publ.
- Master, P. (ed.) (1998). *Responses to English for Specific Purpose*. San Jose: San Jose State University Publ.
- Novak, T.V. (2011). *Anhliys'ka mova bukhhalters'koho obliku [English language accounting]*. Kyiv: KNTEU Publ.